

Zbigniew Gruszka
(Łódź)

Książka, czytelnik i biblioteka w Stanach Zjednoczonych. Szkic do wizerunku bibliotekarstwa amerykańskiego¹

Literatura przedmiotu przybliżająca polskiemu czytelnikowi biblioteki amerykańskie prezentuje się dość skromnie. Wśród ważniejszych prac należy wymienić książkę Jana Baumgarta *Z podróży naukowej do bibliotek USA*, publikację Jadwigi Kołodziejkiej *Biblioteki amerykańskie* z 1971 roku, zaś z nowszych – pozycję *Najlepsze wzorce działalności bibliotecznej w Europie, Singapurze i USA. Międzynarodowa analiza przykładów best practice* w opracowaniu firmy Booz, Allez&Hamilton oraz Birgit Dankert. Brakuje też artykułów poświęconych bibliotekom amerykańskim². Pisał na ten temat także Henryk Hollender. Zdecydowaną większość publikacji stanowią te wydane za oceanem.

Brak tego typu, nawet szcątkowych w ujęciu, opracowań czyni nas uboższymi w poglądach na temat sytuacji książki, czytelnictwa i pozycji bibliotek w Stanach Zjednoczonych. A przecież z punktu widzenia bibliotekarzy w Europie lub – ujmując wężej – w Polsce, mogą być one przydatne przy formułowaniu celów, metod i technik pracy, do ustalenia kierunków rozwoju, czy wreszcie do uatrakcyjnienia wizerunku bibliotek w społeczeństwie.

Praca ta ma na celu przybliżenie zasad funkcjonowania wybranych bibliotek z uwzględnieniem takich elementów, jak: ich lokalizacja, historia, zbiory. Lista scharakteryzowanych placówek – z racji ograniczonego miejsca – została skrócona i uwzględnia te najciekawsze, mogące najbardziej zainteresować czytelnika. Tym bardziej nie jest listą zamkniętą; ma raczej skłonić do refleksji nad bibliotekarstwem amerykańskim i pokazać, wciąż jeszcze nie w pełni odkryty, obraz amerykańskiej biblioteki.

Ogólna charakterystyka funkcjonowania bibliotek amerykańskich

Amerykańskie biblioteki są zdecentralizowane pod względem administracyjnym i podlegają kompetencjom władz lokalnych, które finansują je i dbają o ich rozwój. Za nadzór, powoływanie i odwoływanie dyrektorów i tworzenie spr-

¹Praca stanowi uzupełnioną wersję artykułu: *Bibliotekarstwo amerykańskie i zawód bibliotekarza na przykładzie wybranych bibliotek*. W: *Profesjonalna biblioteka. Materiały pokonferencyjne Studenckiego Koła Naukowego Bibliotekoznawców Uniwersytetu Łódzkiego*. Oprac. Z. Gruszka. Łódź 2009, s. 71-80.

²Warto w tym miejscu przywołać art.: E. Krysiak, *Co nowego w bibliotekach amerykańskich*. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” 1999, nr 3, s. 38-40 oraz A. Walczak, *Małe biblioteki amerykańskie w oczach wolontariusza*. „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum” 2001, [Nr] 10, s. 183-189.

wozdań są odpowiedzialne tzw. *library committees*. Biblioteki naukowe, podobnie jak szkolne, są częścią placówek edukacyjnych, w ramach których działają. Sieć bibliotek naukowych jest nadzorowana przez uniwersytety stanowe.

Dużą rolę w środowisku bibliotekarskim odgrywa *American Library Association*³, którego główną rolą jest, nie tyle odgórne sterowanie bibliotekami czy reprezentowanie ich, ale funkcja porozumiewawcza – tworzenie platformy współpracy.

Jak szacują specjaliści, w Stanach Zjednoczonych jest ok. 177 400 bibliotek. Biblioteki publiczne, których jest 9 074 (8 915 centralnych i 7 383 filii) to biblioteki raczej małe; prawie połowa z nich posiada mniej niż 25 000 woluminów. Bibliotek naukowych jest w Stanach Zjednoczonych 3 658, bibliotek szkolnych zaś 93 861, z czego 76 807 należy do szkół publicznych, a pozostałe 17 054 to biblioteki należące do szkół prywatnych. Ponadto sieć bibliotek tworzy 9 170 bibliotek przyzakładowych, specjalistycznych, prawniczych i medycznych oraz bibliotek przy organizacjach religijnych, w tym 329 bibliotek wojskowych i 1 326 bibliotek instytucji rządowych. Funkcję biblioteki narodowej, pomimo braku odpowiedniego statusu prawnego i egzemplarza obowiązkowego, pełni Biblioteka Kongresu w Waszyngtonie. Jej zbiory obejmują prawie 142 miliony jednostek publikacji wszelkiego typu, w tym 21 milionów książek skatalogowanych w klasyfikacji Biblioteki Kongresu, 11,5 miliona inkunabułów, starodruków, broszur, gazet oprawnych, raportów technicznych i innych źródeł drukowanych, a także 109 milionów zbiorów specjalnych – audialnych, audiowizualnych, książek mówionych, map, zdjęć itp.⁴ W 2001 roku roczny budżet biblioteki wyniósł 625,8 mln euro⁵.

Drugą największą pod względem liczby zgromadzonych zbiorów placówką jest biblioteka Uniwersytetu Harvarda. Posiada ona 14,5 mln woluminów. Kolejna księżnica akademicka – Sterling Memorial Library na Uniwersytecie Yale, licząca 10,5 mln woluminów uplasowała się na piątym miejscu. Wyprzedzają ją dwie biblioteki publiczne – w Nowym Jorku i Chicago. Obie mają księgozbiory rzędu 11 mln woluminów. Ostatnią biblioteką ze zbiorami przekraczającymi 10 mln woluminów jest leżąca w granicach administracyjnych Nowego Jorku Biblioteka Publiczna Queens Borough (dzielnicy Queens). Pozostałe placówki przedstawiono w Tabeli 1.

Lista największych bibliotek Stanów Zjednoczonych przedstawia pewną charakterystyczną cechę bibliotekarstwa amerykańskiego – wspomnianą wcześniej decentralizację administracyjną. Jak widać, fakt ten nie przeszkadza bibliotekom w efektywnym procesie gromadzenia zbiorów. Bez względu na to, czy chodzi o bibliotekę publiczną, czy naukową, każda z nich, przy odpowiedniej polityce fi-

³ American Library Association (ang.) – Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy – najstarsze i największe stowarzyszenie bibliotekarskie na świecie. Powołane w 1876 r. w Pensylwanii, zawiązane przez 90 mężczyzn i 13 kobiet. Wśród członków-założycieli znaleźli się m.in. Melvil Dewey i Richard Rogers Bowker. Za cel wybrano „łatwiejsze i tańsze wykonywanie pracy przez bibliotekarzy”. Źródło: ALA: *American Library Association* [on-line] [dostęp 28.04.2009] Tryb dostępu: <http://www.ala.org/ala/aboutala/missionhistory/history/index.cfm>.

⁴ *About the Library*. W: *Library of Congress* [on-line] [dostęp 11.03.2010] Tryb dostępu: <http://www.loc.gov/about/generalinfo.html>.

⁵ Dane liczbowe podaje za: *Najlepsze wzorce działalności bibliotecznej w Europie, Singapurze i USA. Międzynarodowa analiza przykładów best practice*. Oprac. Booz, Allez&Hamilton, Birgit Dankert. Warszawa 2005, s. 47-49.

nansowej, nadąża za bieżącą produkcją wydawniczą i spełnia oczekiwania użytkowników.

Tabela 1

Lista największych bibliotek (wg liczby posiadanych woluminów w 2005 r.)

Lp.	Typ biblioteki	Nazwa biblioteki	Liczba woluminów
1.	Naukowa	Library of Congress	24 616 867
2.	Naukowa	Harvard University	14 437 361
3.	Publiczna	Chicago Public Library	10 994 943
4.	Publiczna	New York Public Library	10 608 570
5.	Naukowa	Yale University	10 492 812
6.	Publiczna	Queens Borough Public Library	10 357 159
7.	Publiczna	Public Library of Cincinnati & Hamilton	9 952 009
8.	Naukowa	University of Illinois, Urban Champaign	9 469 620
9.	Naukowa	University of California, Berkeley	9 107 757
10.	Publiczna	Country of Los Angeles Public Library	8 255 100

Źródło: *Najlepsze wzorce działalności bibliotecznej...*, s. 49.

Współpraca bibliotek

Współpraca bibliotek odbywa się na zasadzie dobrowolności. Jedną z najważniejszych inicjatyw jest OCLC (*Online Computer Library Center*) z siedzibą w Ohio. Ta organizacja non-profit zrzesza ponad 70 tys. bibliotek na całym świecie. Celem jej działalności jest obniżenie kosztów operacyjnych bibliotek poprzez prowadzenie wspólnego katalogu centralnego. Baza danych systemu OCLC, WorldCat, obejmuje 136 mln opisów bibliograficznych w ponad 470 językach⁶. W powszechnym zastosowaniu, właściwie w każdym typie bibliotek, przyjęty jest ponadto system katalogowania zbiorów MARC, opracowany w Bibliotece Kongresu.

⁶ *WorldCat facts and statistics* [online]. OCLC. The world's libraries. Connected [dostęp 28.04.2009]. Tryb dostępu: <http://www.oclc.org/worldcat/statistics/default.htm>.

Dość istotną rolę w funkcjonowaniu bibliotek amerykańskich odgrywa zjawisko *fundraisingu*. Polega ono na pozyskiwaniu źródeł finansowania placówek u osób trzecich. W części bibliotek, np. New York Public Library, utworzono odrębny dział zajmujący się wyłącznie tym obszarem działalności⁷.

Biblioteka Kongresu – biblioteka naukowa

Największą biblioteką świata, posiadającą najobszerniejszy zbiór myśli ludzkiej jest położona przy Independence Avenue w Waszyngtonie Biblioteka Kongresu. Za początek kolekcji uważa się rok 1800, kiedy to amerykański Kongres przeniósł się z Filadelfii do Dystryktu Kolumbii. Pierwszy zestaw książek zakupiony w 1801 roku za 5 000 dolarów obejmował 152 dzieła w 740 woluminach i 3 mapy. Pierwotnie były składowane w budynku Kapitolu. Następnie uzupełniło je 6 487 książek Tomasza Jeffersona⁸, które sprzedał w 1815 roku Kongresowi za kwotę 23 950 dolarów. 40 000 woluminów przekazanych do biblioteki w 1866 roku pochodziło z Biblioteki Smithsonian Institution. Rok później bibliotekarz Rand Spofford⁹ zakupił za 100 000 dolarów 22,5 tys. książek, tysiąc rzadkich map i inne materiały związane z wczesną historią Stanów Zjednoczonych¹⁰.

Jednocześnie Spofford rozpoczął kampanię na rzecz budowy oddzielnego budynku Biblioteki. Dokument erekcyjny został podpisany dopiero w 1866 roku przez prezydenta Grovela Clevelanda. Budowa miała zająć 11 lat, a powstały budynek miał stać się „pomnikiem cywilizacji”, świątynią zbudowaną z marmuru i kamienia we włoskim renesansie, zwieńczoną złotą kopułą. Konkurs projektowy wygrali John L. Smithmeyer i Paul J. Pelz. Budowa została zakończona w 1897 roku i kosztowała 6 mln dolarów. Jednocześnie przeniesiono do niej 800 ton książek i innych materiałów. W 1930 roku bibliotekarz Kongresu Herbert Putnam¹¹ wygospodarował od Kongresu 1,5 mln dolarów na zakup kolekcji XV-wiecznych książek emerytowanego naukowca Otto Vollbehra (wśród nich pergaminowej wersji Biblii Gutenberga¹²).

⁷ Por. *Najlepsze wzorce działalności...*, s. 55.

⁸ Tomasz Jefferson (1743-1828) – amerykański prawnik, architekt, trzeci prezydent Stanów Zjednoczonych.

⁹ Ainsworth Rand Spofford (1864-97) – bibliotekarz Biblioteki Kongresu, inicjator przeniesienia zbiorów do oddzielnego, specjalnie do tego przeznaczonego, gmachu.

¹⁰ C. Highsmith, T. Landphairy, *The Library of Congress America's Memory*. Golden 1994, s. 3.

¹¹ Herbert Putnam (1861-1955) – prawnik, wydawca, bibliotekarz. Najpierw sklasyfikował zbiory biblioteki wg filozofii Bacona, który dzielił wiedzę na pamięć, przyczynę i wyobrażenie, a następnie wprowadził alfanumeryczny system korzystający z subkategorii 20 klas wiedzy.

¹² Kolekcja Vollbehra – ukształtowana w latach 20. XX wieku i zakupiona przez Bibliotekę Kongresu w 1930 roku za kwotę 1,5 mln dolarów to kolekcja 3 tys. inkunabułów. W jej skład wszedł m.in. jeden z trzech kompletnych pergaminowych egzemplarzy Biblii Gutenberga. Egzemplarz znajdujący się obecnie w Bibliotece Kongresu trafił w 1458 roku za sprawą Johanna Fusta do Paryża. Tam został zakupiony przez benedyktynów i przewieziony do opactwa św. Błażeja w Schwarzwaldzie w Niemczech. W okresie wojen napoleońskich egzemplarz wielokrotnie zmieniał lokalizację. W końcu trafił do opactwa św. Pawła w Karyntii w Austrii. Tamtejsi mnisi sprzedali Biblię Vollbehrowi za 370 tys. dolarów.

Egzemplarz Biblioteki Kongresu jest niedatowany. Pozostałe dwie pergaminowe Biblie znajdują się w zbiorach francuskiej Biblioteki Narodowej i British Museum w Londynie. Za: Ch. A. Goodrum, H. W. Dalrymple, *The Library of Congress*. Boulder 1982, s. 122.

W czasie II wojny światowej zbiory Biblioteki były przechowywane w Fortie Knox w stanie Kentucky. W 1981 roku pojawiły się katalogi on-line. Również w 1981 roku otwarty został, jako odpowiedź na niewystarczające miejsce do składowania książek, budynek Jamesa Madisonsa. Obecnie w skład Biblioteki wchodzi 3 budynki usytuowane w Waszyngtonie – Jefferson Building (najbardziej reprezentacyjny), John Adams Building (przemianowany w 1980 roku z Annex Building) i otwarty w 1980 roku Madison Building. W Adams Building 2/3 przestrzeni przeznaczono na składowanie książek. W Madison Building znajdują się głównie biura, jak np. Biuro Praw Autorskich, ale także Sekcja Rękopisów i Biblioteka Prawnicza¹³. Ponadto w skład Biblioteki wchodzi magazyny w Fort Meade, Maryland¹⁴, w których książki przechowuje się kompaktowo.

Część książek znajduje się w Sekcji Książek Rzadkich i Kolekcji Specjalnych. Znaleźć wśród nich można pierwsze *americanum*, list Krzysztofa Kolumba z 1493 roku, opisujący podróż, którą odbył rok wcześniej, pierwszą wydaną na terenie Stanów Zjednoczonych Biblię – indiańską *Biblię Eliota* z 1663 roku, pierwodruk *Mein Kampf* Adolfa Hitlera, wiele różnych Biblii w licznych językach, kolekcję *lincolnianów*, kopernikowskie dzieło *O obrotach sfer niebieskich* i wiele innych cieniów jak np. plakaty, mapy, fotografie, a nawet nóż, łyżkę i widelec Charlesa Dickensa. Ponadto 15 mln jednostek liczy sobie Sekcja Druków i Fotografii; uwzględnia ona negatywy, kreskówki, karykatury, fotografie i ilustracje gazet i inne. W sekcji Geografii i Map znajdują się 4 mln map i 50 tys. atlasów. W Amerykańskim Centrum Folkloru zgromadzonych jest 600 tys. rękopisów, 40 tys. godzin nagrań dźwiękowych, 250 tys. zdjęć, 67 wspomnień byłych niewolników i inne.

Bogate zbiory Biblioteki z założenia są przeznaczone do korzystania tylko na miejscu. Nie oznacza to jednak, że wybrane woluminy nie opuszczają nigdy murów Biblioteki. W wyjątkowych przypadkach pozycje z jej katalogu mogą wypożyczać kongresmeni i pracownicy placówki, a także pracownicy rządowi szczebla federalnego. W roku 1980 książki wypożyczano na zewnątrz 106 tys. razy, ale tylko te wydane po 1801 roku i o mniejszej wartości¹⁵. Pozostali czytelnicy, po zapisaniu się do Biblioteki, mogą korzystać ze zbiorów w licznych czytelniach¹⁶.

Sterling Memorial Library, Uniwersytet Yale – biblioteka akademicka

Tradycje bibliotekarstwa akademickiego w New Haven¹⁷, gdzie mieści się Uniwersytet Yale, sięgają XVIII wieku. Budowę głównej księżnicy obecnego kampusu

¹³ G. Sakurai, *The Library of Congress*. New York 1998, s. 22.

¹⁴ Tamże, s. 95.

¹⁵ Ch. A. Goodrum, H. W. Dalrymple, dz. cyt., s. 122.

¹⁶ Mimo restrykcyjnej polityki korzystania ze zbiorów Biblioteki Kongresu, może do niej zapisać się każdy bez względu na narodowość. Wystarczy do tego, w przypadku Polaków, dowód osobisty. Po jego przedłożeniu i wypełnieniu formularza z pytaniami m.in. o adres zamieszkania na terenie Stanów Zjednoczonych i numer ubezpieczenia społecznego (tzw. *Social Security Number*), na miejscu otrzymuje się kartę biblioteczną ze zdjęciem. Usługa jest bezpłatna.

¹⁷ Absolwentami Uniwersytetu w Yale są m.in.: George Bush, Bill Clinton, George W. Bush, John Kerry, Samuel Morse, Paul Newman, Meryl Streep. Por.: *Yale University* [online] [dostęp 28.04.2009]. Tryb dostępu: http://en.wikipedia.org/wiki/Yale_University.

su uniwersyteckiego, Sterling Memorial Library¹⁸ ukończono w 1930 roku według projektu Jamesa Gamble¹⁹. Została zaprojektowana dla 3,5 mln woluminów, które miały być przechowywane w wieży, będącej dominującym elementem fasady budynku. Był to pomysł nowy w bibliotekarstwie. Nowatorska okazała się także konstrukcja wieży – żelazne podpory połączone za pomocą elektrycznego procesu spawania były innowacją w roku 1928. Magazyn został przeznaczony na 7 poziomów składowania (długość półek – 128,7 km), obecnie jest tych poziomów 16. W chwili powstania gmach robił przytłaczające wrażenie na odwiedzających, które pozostało do dziś głównie ze względu na gotycką stylizację całej biblioteki.

W głównym, przeznaczonym na wystawy, korytarzu biblioteki czytelnik znajduje się wśród cytatów podkreślających wartość wiedzy. Po prawej stronie od wejścia wyryto słowa sir Williama Oslera: „Biblioteka jest Sercem Uniwersytetu”, które w przenośni i dosłownie odnoszą się do Biblioteki Sterlinga. Powyżej stanowiska Wypożyczalni znajduje się obraz przedstawiający alegoryczne postaci reprezentujące szkoły akademickie. Został namalowany w 1932 roku przez Eugene’a Savage’a (absolwenta Yale z 1934). Przedstawia figurę Almy Mater otrzymującą podarunki od Światłości, Prawdy, Nauki, Pracy, Muzyki, Sztuk Pięknych, Teologii i Literatury. Od frontu można przeczytać inskrypcję z księgi Daniela²⁰: *Wielu będzie dociekało, by pomnożyła się wiedza* („Many shall run to and fro, and knowledge shall be increased”).

Sieć bibliotek Uniwersytetu Yale tworzą: Biblioteka Sztuki i Architektury, Biblioteka Astronomii, Biblioteka Rzadkich Książek i Rękopisów, Biblioteka Klasyki, Szkoły Teologicznej, Dramatu, Azji Wschodniej, Inżynieryjna, Epidemiologiczna i Zdrowia Publicznego, Leśnictwa i Studiów Środowiskowych, Geologiczna, Centrum Informacji i Dokumentów Rządowych, Biblioteka Prawnicza, Matematyczna, Medyczna, Ornitologiczna, Biblioteka Nauk Społecznych, Biblioteka Prezencyjna Centrum Sztuki Brytyjskiej na Yale, Cross Campus Library, Seeley G. Mudd Library, Kline Science Library, Lewis Walpole Library²¹. Łącznie są to 22 placówki.

Misją biblioteki jest gromadzenie, organizowanie, ochrona i udostępnianie bogatego i unikalnego zbioru myśli ludzkiej. Biblioteka wspiera nauczanie i cele badawcze na Uniwersytecie Yale i wśród społeczności akademickich na całym świecie. W tym celu zapewnia:

- środowisko odkryć i kreatywności
- skuteczne korzystanie z biblioteki w uczeniu się, nauczaniu i wzroście intelektualnym
- efektywny i zintegrowany dostęp do źródeł edukacyjnych,
- dostęp do światowej sieci bibliotek²².

¹⁸ John Whelan Sterling (1816-1885) – absolwent Uniwersytetu Yale z 1864 r. na budowę Biblioteki przekazał 29 mln dolarów. Jego życzeniem było powstanie wspaniałej i użytecznej księżnicy, która byłaby pamiątką jego szacunku dla uczelni.

¹⁹ Oprac. na podst.: *A self-guided tour of Sterling Memorial Library* [dokument ulotny]. New Haven, [cop. 2006-2007], s. [7-8].

²⁰ Dn 12,4. Tł. za: *Biblia Tysiąclecia: Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*. [online] [dostęp 28.04.2009] Tryb dostępu: <http://online.biblia.pl/rozdzial.php?id=764>

²¹ Ta ostatnia, jako jedyna, znajduje się poza campusem Yale, w Farmington w stanie Connecticut.

²² *Strategic planning time sequence* [on-line] [dostęp 28.04.2009] Tryb dostępu: www.library.yale.edu/strategicplanning/SP_time_sequence_outputs_origins.doc [s. 3].

Obecnie Sterling Memorial Library posiada 12,5 miliona woluminów zgromadzonych w jej głównej siedzibie i 22 bibliotekach oddziałowych, w tym – omówionych w dalszej części – Beinecke Rare Books and Manuscripts Library. Może korzystać z niej każdy zapisany do biblioteki. Za pośrednictwem Wypożyczalni zamawia się książki i przedłuża termin ich zwrotu, a bibliotekarze pomagają odnaleźć pozycje bibliograficzne w katalogu on-line. Informatorium służy pomocą w identyfikacji poszczególnych źródeł, umiejscowieniu materiałów, odpowiada na pytania dotyczące funkcjonowania biblioteki i występujących w niej procedur. Ponadto udziela informacji na temat wypożyczeń międzybibliotecznych, nabywanych książek i licznych baz danych, do których dostęp zapewnia Yale University.

Dla bibliotekarzy zainteresowanych pracą w bibliotekach Yale University przygotowany został specjalny serwis internetowy, przy pomocy którego mogą składać swoje aplikacje. Zawarte w nim informacje pozwalają się zapoznać ze szczegółowym opisem stanowiska, wymaganiami stawianymi osobom o nie się ubiegającym, czy progi finansowe zarobków obowiązujących przy danym stanowisku. Raz dodane informacje pozostają częścią systemu, ale to osoba składająca dokumenty wybiera, na które stanowiska chce aplikować.

Największe wrażenie na odwiedzających robi sam budynek. Jak już wspomniano, swą gotycką konstrukcją nawiązuje do wartości nauki i wiedzy. Nawet najmniejszy szczegół architektoniczny został konsekwentnie zastosowany. Liczba 10,5 mln zbiorów zapewnia materiał badawczy pracownikom i studentom uniwersytetu, czyniąc z placówki jedną z największych i najlepiej zorganizowanych na świecie.

Beinecke Rare Books and Manuscripts Library – filia biblioteki akademickiej

Beinecke Rare Books and Manuscripts Library, czyli Biblioteka Książek Rzadkich i Rękopisów, jest filią podlegającą wcześniej omawianej Sterling Memorial Library²³. Obie placówki położone są w kampusie Uniwersytetu Yale. Beinecke Rare Books and Manuscripts Library to jedna z najcenniejszych bibliotek gromadzących tak bogaty i cenny księgozbiór. Przestrzeń biblioteczna położona w centralnej części zbudowanego w 1963 roku budynku była przeznaczona na początku dla 180 tys. woluminów, a pod ziemią zarezerwowano miejsce dla dodatkowych 0,6 mln. Obecnie zbiory te sięgają liczby 0,5 mln woluminów i około 1 mln manuskryptów. Materiały przechowuje się w warunkach uwzględniających temperaturę i wilgotność, i w ten sposób chroni się je dla przyszłych pokoleń.

Budynek zaprojektował Gordon Bunschaft. Jego budowa trwała 3 lata. Sama biblioteka jest placówką zamkniętego gromadzenia. Oznacza to, że sześciopoziomowa wieża z półkami książek położona w środkowej części budynku może być z każdej strony podziwiana przez użytkowników, ale jedynie bibliotekarze mają do nich dostęp. Zbiory te przeznaczone są dla studentów Uniwersytetu i wszystkich naukowców, także spoza uczelni. Uczniowie szkół średnich i tzw. szkół

²³ Zasady pracy placówki oraz dane faktograficzne i liczbowe zaczerpnięto ze strony internetowej biblioteki: *Beinecke Rare Book & Manuscript Library* [on-line] [dostęp 28.04.2009] Tryb dostępu: www.library.yale.edu/beinecke.

wyższych (tzw. *undergraduate students*) powinni skontaktować się wcześniej z obsługą biblioteczną w celu skorzystania na miejscu z materiałów bibliecznych. Departament Obsługi odpowiada na pytania i koordynuje fotokopiowanie zasobów, ale nie prowadzi zaawansowanych badań. Jeśli ktoś nie może odwiedzić biblioteki, powinien rozważyć powołanie tzw. *Research assistant*, najczęściej studenta Uniwersytetu Yale, który wyszuka odpowiednich informacji za daną osobę.

Strukturę placówki tworzą następujące działy: Kolekcja Ogólna (tzw. *General Collection*), która jest podzielona na Ogólną Kolekcję Książek Wczesnych i Manuskryptów (*General Collection of Early Books and Manuscripts*) i Ogólną Kolekcję Książek Współczesnych i Manuskryptów (*General Collection of Modern Books and Manuscripts*), Kolekcja Literatury Amerykańskiej (*Collection of American Literature*), Kolekcja zachodnioamerykańska (tzw. *Western Americana*), Kolekcja Literatury Niemieckiej (*German Literature Collection*) oraz Kolekcja Literatury Angielskiej i Historycznych Manuskryptów Osbornów (*Osborn Collection of English Literary and Historical Manuscripts*).

Zbiory udostępniane są prezencyjnie. Czas realizacji zamówień wynosi około 20 minut. Opisy bibliograficzne książek znajdują się w bazie online Uniwersytetu Yale – bazie Orbis. Publikacje można odnaleźć także w Bazie Kolekcji Archiwalnych i Manuskryptów (*Database of Archival Collection and Manuscripts*), która dostarcza dostęp z użyciem słów kluczowych. Trzecim sposobem dotarcia do zasobów biblioteki jest Baza Nieskatalogowanych Nabytków (tzw. *Uncataloged Acquisitions Database*). Informacja o pewnej części książek znajduje się też w katalogu kartkowym w czytelni biblioteki, a także w Dodatkowym Katalogu Zbiorów (*Additional Catalog of Resources*)²⁴.

Odstępstwem od reguły udostępniania zbiorów tylko na miejscu są wystawy. Materiały na nie wypożyczane są niezwykle rzadko i wyłącznie niekomercyjnym organizacjom i instytucjom akademickim, których misja jest zbliżona do edukacyjnej i kulturalnej misji Uniwersytetu Yale. Wynika to z przekonania, że zbiory biblioteki powinny być dostępne dla studentów Uniwersytetu Yale i osób, które uniwersytet odwiedzają dla badań osobiście.

Do najcenniejszych książek w zbiorach Beinecke Rare Books and Manuscripts Library należy jeden z pięciu na terenie USA kompletnych egzemplarzy Biblii Gutenberga²⁵. Ponadto w bibliotece znajdują się rękopisy Benjamina Franklina, *mazarinada* kardynała Julesa Mazarina z połowy XVII wieku, czy choćby etiopskie, hebrajskie, perskie, tureckie i kurdyjskie rękopisy Bliskiego Wschodu.

New Britain Public Library – bibliotekarstwo publiczne

Najbardziej dostępnymi i najpopularniejszymi bibliotekami w Stanach Zjednoczonych są placówki publiczne. Ich obecność w każdym mieście, zróżnicowany profil tematyczny księgozbioru i zakres oferowanych usług sprawiają, że są

²⁴ Wszystkie bazy są dostępne za pośrednictwem Internetu. Część z nich zawiera zdigitalizowane materiały, np. kolekcje papirusów. Zob. strona: <http://www.library.yale.edu/beinecke/brblsear/brblresguide.html>.

²⁵ Egzemplarz należący do Beinecke Rare Books and Manuscripts Library przez lata znajdował się w bibliotece klasztoru benedyktynów w Melk w Austrii; po I wojnie światowej wskutek kryzysu gospodarczego został sprzedany przez mnichów i później nabyty przez Edwarda S. Harknessa na prezentację na Uniwersytecie Yale.

chętnie odwiedzane, nie tylko w poszukiwaniu lektury, przez liczne rzesze osób w każdym wieku. Biblioteki publiczne w USA starają się odpowiadać potrzebom swoich użytkowników przez gromadzenie, oprócz książek, audiobooków, kaset magnetofonowych, płyt z muzyką, filmów na CD i DVD i in. Oferują bezpłatny dostęp do Internetu, a także prowadzą różne inicjatywy związane z rozwojem dzieci, dorosłych i osób starszych.

Jedną z bibliotek działających w oparciu o zarysowane wyżej zasady jest Biblioteka Publiczna w New Britain w stanie Connecticut. Jej początki sięgają roku 1853, kiedy to powstał Instytut New Britain, który zorganizował serię wykładów na temat mającej powstać biblioteki i czytelnicy. Nowo otwarta biblioteka znajdowała się w centrum miasta. W czasie wojny secesyjnej (1861-1865) bibliotekę zamknięto; za powód podano brak środków na prowadzenie placówki. W 1871 roku księgozbiór wzbogacono o 400 książek niemieckich, które miały zachęcić imigrantów do osiedlenia się w mieście. Taki był początek obcojęzycznej kolekcji w bibliotece.

Budynek, w którym obecnie znajduje się biblioteka, został zbudowany w 1900 roku. W chwili otwarcia korzystanie z czytelnicy było bezpłatne, ale za wypożyczenie książek pobierano opłatę w wysokości 1 dolara. W latach 80. ruszyła automatyzacja części prac bibliotecznych. W 1982 roku pojawił się komputerowy system wypożyczeń CirCess, rok później zakupiono pierwsze wideokasety, a w 1986 – pierwsze płyty CD. Już w 1985 roku zainstalowano system antykradzieżowy. W 1998, dzięki wsparciu finansowemu Fundacji Billa i Melindy Gates, zakupiono nowe komputery. W 1999 roku uruchomiono pierwszą stronę internetową Biblioteki²⁶.

Księgozbiór Biblioteki, jak na miasto z 70 tys. mieszkańców²⁷, wydaje się dość duży. W 2007 roku placówka (razem z dwoma filiami) posiadała 205 tys. książek, 1 tys. dokumentów audialnych (kaset muzycznych i książek na kasetach), 1,2 tys. audiobooków, prawie 5 tys. kaset wideo, blisko 3 tys. płyt CD z muzyką, 244 płyty CD-ROM, 5 tys. filmów i dokumentów na DVD i ponad 16 tys. woluminów czasopism. Od lipca 2006 do czerwca 2007 roku zakupiono blisko 13 tys. książek, 2 tys. płyt DVD, 800 płyt CD i 500 audiobooków.

Oprócz typowych prac bibliotecznych, biblioteka w New Britain organizuje również spotkania dla dzieci do 3 roku życia (możliwość uczestnictwa z rodzicami, bądź opiekunami), podczas których zapoznawane są one z lekturą, krótkimi filmami i zabawą. Dla starszych czytelników przygotowano kurs z podstaw obsługi programu *Microsoft Excel*, a także kurs wyszukiwania informacji w Internecie. Istnieje również możliwość wzięcia udziału w kursie z podstaw obsługi komputera. Ponadto cyklicznie odbywają się trzy spotkania, podczas których wyświetlane są nieodpłatnie popularne filmy. W bibliotece działa ponadto klub dyskusyjny książki²⁸, a w 2007 roku uruchomiono bezprzewodowy Internet.

²⁶ *About the library*. W: *New Britain Public Library* [on-line] [dostęp 28.04.2009] Tryb dostępu: <http://nbpl.info/about.html>.

²⁷ W 2000 roku w New Britain mieszkało 71 538 osób. Dane za: *New Britain (Connecticut)* [hasło]. W: *Wikipedia* [on-line] [dostęp 28.04.2009] Tryb dostępu: [http://pl.wikipedia.org/wiki/New_Britain_\(Connecticut\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/New_Britain_(Connecticut)).

²⁸ Pełną listę aktualnych imprez organizowanych w bibliotece można odnaleźć pod adresem: <http://www.nbpl.info/calendar.asp>.

Tak duża aktywność biblioteki wynika z przekonania, że nie wszyscy mogą sobie pozwolić na zakup nowej książki, czy płyty CD. Nie każdy posiada również komputer z dostępem do Internetu. Dlatego też wszystkie wdrażane pomysły biorą się przede wszystkim ze społecznego požądania i oczekiwań lokalnej społeczności²⁹.

Podsumowanie

Przedstawienie czterech różnego typu bibliotek miało na celu scharakteryzowanie ich historii, księgozbioru, obsługiwanych czytelników oraz przedstawienie statusu książki w Stanach Zjednoczonych. I tak Biblioteka Kongresu, największa ze wszystkich bibliotek, stara się gromadzić każdy dokument ludzkiej działalności, nie tylko wyrażonej postacią książki, Biblioteka Sterlinga zapewnia naukowy charakter pracy i poszukiwań bibliograficznych w gmachu stylizowanym na gotyk, biblioteka Beinecke gromadzi i udostępnia zbiory, których historia jest niejednokrotnie dłuższa niż historia samego wynalazku druku. Biblioteka publiczna, jaką jest New Britain Public Library, kieruje się potrzebami swoich użytkowników, dostosowuje zbiory do ich potrzeb. Ponadto aktywnie uczestniczy w życiu lokalnej społeczności.

Biblioteki amerykańskie skutecznie zmieniły swój tradycyjny wizerunek, w którym funkcja biblioteki sprowadzała się do gromadzenia, opracowywania, rozpowszechniania i udostępniania książek, na wizerunek, w którym obecnie stanowią ważne punkty na kulturalnej mapie miast, w których się znajdują. Można pokusić się o stwierdzenie, że dyktują one obecnie nowy kierunek zmian w bibliotekarstwie. Nie są kojarzone wyłącznie z książką, ale z szeroko rozumianą działalnością kulturalną: dyskusjami, kursami doszkalającymi, seansami filmowymi. Są miejscem publicznego dostępu do Internetu, miejscem rozrywki i odpoczynku, w którym – w myśl amerykańskiej kampanii propagującej biblioteki at your libr@ry – żadne pytanie czytelnika nie pozostaje bez odpowiedzi.

W najbliższych latach czeka nas nieunikniona zmiana wizerunku bibliotek, które by nadążyć za panującymi trendami powinny dostosować się do otaczającej je rzeczywistości. W obliczu powszechnej dostępności – choć nie zawsze wysoko jakościowej – informacji w Internecie, spadku czytelnictwa i rosnącego konsumpcjonizmu w społeczeństwie, aby przetrwać, muszą uatrakcyjnić swą ofertę i wyjść naprzeciw potencjalnym użytkownikom. Coraz częściej mówi się o książnicach przyjaznych, mających szeroką ofertę, otwartych dla użytkowników, z wyspecjalizowanym i kompetentnym personelem³⁰. Osiągnięcie tych założeń to proces złożony i długofalowy. Zaprezentowane biblioteki amerykańskie osiągnęły wspomniane cele. Dziś są postrzegane w społeczeństwie przede wszystkim jako skarbnice wiedzy, miejsca, w których można odpocząć, spędzić wolny czas, rozwinać swoje umiejętności, uzyskać odpowiedź na trudne pytania. Taki obraz biblioteki jest godny powielenia.

²⁹ Szerzej o działalności biblioteki można przeczytać w: *Nie jesteśmy tu po to, by robić to, co my uważamy za stosowne, ale po to, by służyć czytelnikom. I wszystko co robimy, jest z tym powiązane. Wywiad z dyrektorem Biblioteki Publicznej w New Britain w stanie Connecticut, Candice Brown i pracownikiem biblioteki, Elizabeth Cyran* [roz. Zbigniew Gruszka]. „Poradnik Bibliotekarza” 2009 nr 2, s. 26-29.

³⁰ E. Lepkowska, G. Kostecki, *Komunikacja interpersonalna a wizerunek bibliotekarza w nowoczesnej bibliotece*. W: „Biuletyn EBIB” 2006 nr 10 (80) [on-line] [dostęp 28.04.2009] Tryb dostępu: http://www.ebib.info/2006/80/a.php?lepkowska_kostecki.